

ilme dair eserlerde de yer almıştır (bk. KI-RAAT; MUSHAF). Hangi tarihte vefat ettiği kesin olarak bilinmeyen İbn Cemmâz'ın ölümüyle ilgili olarak Zehebî, "Herhalde Nâfi'den önce veya onunla aynı tarihte" (169/785) ifadesini kullanırken İbnü'l-Cezerî 170'ten (786) sonra vefat ettiğini belirtmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Dâvûd, *Kitâbü'l-Meşâhif* (nşr. A. Jeffery), Kahire 1355/1936, s. 37-38, 41-42; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 142; İbn Mihrân en-Nisâbü'rî, *el-Mebsû'âtü'l-kurâ'âtü'l-âşr* (nşr. Sübey' Hamza Hâkimî), Dimaşk 1401/1980, s. 10-11; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, II, 550; Enderâbî, *Kurâ'âtü'l-kurrâ'î'l-ma'rûftin* (nşr. Ahmed Nusayyif el-Cenâbî), Beyrut 1407/1986, s. 47-48; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'* (Altıkulaç), I, 293-294; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 141-160*, s. 411-412; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 315; "İbn Cemmâz", *DMBİ*, III, 244-245.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBN CERİR et-TABERÎ

(bk. TABERÎ, Muhammed b. Cerir).

İBN CERRÂH

(bk. CERRÂHİLER).

İBN CEVSÂ

(ابن جوصا)

Ebü'l-Hasen (Ebü'l-Abbâs)

Ahmed b. Umeyr

b. Yusuf ed-Dimaşkî

(ö. 320/932)

Hadis hâfızı.

230 (844-45) yılı civarında doğdu. Aslen Dimaşklı olup Benî Hâşim'in veya Muhammed b. Sâlih b. Beyhes el-Kilâbî'nin mevlâsıdır. Ebü't-Takî Hişâm b. Abdümelik, Muhammed b. Abdullah b. Meymûn, Yûnus b. Abdü'lâ ve İmrân b. Bekkâr el-Kilâf gibi muhaddislerle Mısır ve Şam âlimlerinden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden Ebû Ali en-Nisâbü'rî, Hamza el-Kinânî, Taberânî, İbnü's-Sünnî, İbn Adî, Hâkim el-Kebîr ve İbn Hibbân gibi hadis hâfızları rivayette bulunmuşlardır. Ebû Ali en-Nisâbü'rî, hocası İbn Cevsâ'nın hadisin temellerinden biri sayıldığını belirtmekte, Taberânî sika olduğunu, İbn Hacer garîb rivayetleri bulunan sadûk bir râvi kabul edildiğini söylemekte, kendisini yakından tanıyan diğer bazı âlimler de onun hadis

bilgisine duydukları hayranlığı dile getirmektedirler.

Döneminin büyük hadis hâfızlarından ve cerh ve ta'dil âlimlerinden sayılmasına rağmen İbn Cevsâ'yı tenkit edenler de olmuştur. Dârekutnî fazla güvenilir olmadığını, bazı hadislerin sadece onun tarafından rivayet edildiğini belirtmiş, talebesi Hamza el-Kinânî de İbn Cevsâ'dan duyup yazdığı rivayetlerin 200 cüz kadar tuttuğunu, bununla beraber kendisinden hadis yazmamış olmayı temenni ettiğini söyleyerek hocasını tenkit etmiş ve ondan yazdığı hadisleri rivayet etmemiştir. Ancak Zehebî, Hamza el-Kinânî'nin bu görüşüne karşı çıkararak diğer muhaddisler gibi onun da hadis metninde değil isnadda hata yapabileceğini ileri sürmüştür, İbn Cevsâ'nın Hamza el-Kinânî'nin yaşça küçük hocalarından olması ve kendisinden yazdığı rivayetlerin nâzil rivayetler durumunda kalması sebebiyle onun olumsuz bir tavır takındığını, esasen İbn Cevsâ'nın hâfızasında çok rivayet bulunduğundan bunlardan bazılarında yanlışla bile sadûk bir hadis hâfızı olduğunu belirtmiştir (*Tezkiretü'l-huffâz*, III, 797; *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 18). İbn Cevsâ'nın evinde köpek beslediğini gören Da'lec b. Ahmed, bunun evde köpek bulundurmaya yasaklayan hadise ters düştüğünü ileri sürerek ondan hadis rivayetini terketmiştir (İbn Asâkir, V, 116). İbn Cevsâ, 28 Cemâziyelevvel 320'de (6 Haziran 932) vefat etmiştir.

İbn Cevsâ'nın rivayet ettiği bazı hadisleri ihtiva eden cüzün bir nüshası Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye'dedir (*Mecmû'*, nr. 60). Onun ayrıca *el-Müsned* adlı bir eserinin olduğu (*Tâcü'l-arûs*, "cvş" md.), İmam Mâlik'in *el-Muvaftâ*'nın İbn Vehb ve İbnü'l-Kâsım rivayetlerini bir araya getirdiği (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 87) belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcü'l-arûs, "cvş" md.; İbn Adî, *el-Kâmil*, II, 858; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, III, 200; Sem'ânî, *el-Ensâb*, III, 372-373; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amravî), V, 109-117; Bedrân, *Tehzîbü Târîhi Dimaşk*, I, 421-422; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 242; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 795-798; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 87; XV, 15-21; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 239-240; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 285; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 154; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 37; Sezgin, *GAS*, I, 177; Yâsîn Sevâs, *Fihristü mecâmî'u'l-medreseti'l-Ömeriyye*, Küveyt 1408/1987, s. 298; Saïdullah Karabegül, "İbn Cevsâ", *DMBİ*, III, 281-282.

HASAN ELİK

İBN CEZLE

(ابن جزلة)

Ebü Ali Yahyâ b. İsa b. Ali
b. Cezle el-Bağdâdî
(ö. 493/1100)

Hekim, edip ve tarihçi.

Bağdat'ın Kerh bölgesinde yaşayan hıristiyan bir aileye mensuptur. Batı'da Ben Gesla veya Buhahilyla Byngezla diye bilinir. Daha çok Kerh'teki hıristiyan tabiplerinden okuyan İbn Cezle'nin (İbnü'l-Kiftî, s. 239; Ebü'l-Ferec, s. 195) hocaları arasında Bîmâristân-ı Adudî'nin başhekimlerinden Ebü'l-Hasan Saïd b. Hibetullah el-Bağdâdî de bulunmaktadır (İbn Ebû Usaybia, s. 343; İbn Hallikân, VI, 267). Mantık okumak için dindaşı bir hoca bulamayınca dostlarının tavsiyesiyle Mu'tezile âlimi Ebû Ali İbnü'l-Velîd el-Kerhî'nin evine devam ederek ondan kelâm ve mantık dersleri aldı. Bu arada kendisine aklî metotlarla İslâm'ı tanıtan hocasının daveti sonunda otuz yaşlarında iken müslüman oldu. Tıp konusunda hizmetinde bulunduğu zamanın Bağdat başkadısı Ebû Abdullah Muhammed b. Ali ed-Dâmegânî ihtidâsına çok sevinerek onu himayesine aldı ve mahkemeye sicil kâtabi tayin etti. Edebiyata hâkim olan ve güzel yazı yazan İbn Cezle muhtemelen bu memuriyeti Dâmegânî'nin vefatına kadar yürütmüş, aynı zamanda onun geniş nüfuzundan faydalanarak Halife Muktedî - Biemrillâh'ın sarayında hekimlik yapmıştır. Yine Dâmegânî'nin ilminden istifade ederek İslâmî bilgilerini kuvvetlendirip eserlerinde tıbbın İslâm hukukuyla ilgili meselelerine yer verdiği görülür. İbn Cezle'nin hocası ve akranı Ebü'l-Hasan Saïd b. Hibetullah ile tanışması da bu memuriyeti sırasında gerçekleşmiştir.

İslâmiyet'ten aldığı yeni ruhu ilimle birleştiren İbn Cezle'nin yaşadığı bölgedeki fakir insanları ücretsiz tedavi ettiği, hatta ilaçlarını da kendisinin sağladığı yolundaki haberlerden onun meslekî ve insanî duyguları yüksek bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Mücadeleci bir karaktere sahip olan İbn Cezle 493 Şabanının sonlarında (Temmuz 1100 başları) vefat etti. Ölümünden kısa bir süre önce, çoğu kendi hattıyla yazılmış eserlerini ve öteki kitaplarını İmâm-ı Âzam Medresesi'nin kütüphanesine bağışladığı bilinmektedir. İlmî kişiliğinde tabiplik ve eczacılığı ön plana çıkan İbn Cezle kelâm, tarih ve edebiyat alanla-